

**ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЕ ДВИЖЕНИЕ НА ЗАПАДНОЙ
ЛЕМКОВЩИНЕ НАЧАЛА 1930-х гг.
(по материалам отдела рукописей Львовской национальной
научной библиотеки Украины имени В. Стефаника)**

Мария Баран

В связи с критическим положением на Западной Лемковщине — усиление москвофильства и дискриминации лемков представителями польской власти — товарищество “Просвіта” во Львове приняло решение благоприятствовать украинизации региона. С этой целью проводилось распространение украинской книги и благоприятствовалось в организации просвещения. На основе архивных материалов осуществлен анализ просветительской деятельности Товарищества, его сотрудничества с представителями лемковской громады.

Ключевые слова: *Западная Лемковщина, товарищество “Просвіта” во Львове.*

УДК 821.161.2(092):929(477) *Копач*

**ДО СТОСУНКІВ ІВАНА ФРАНКА З ІВАНОМ КОПАЧЕМ
(на матеріалах листів І. Копача до І. Франка, 1897–1906 рр.)**

Людмила Ільницька

*головний редактор відділу наукового редагування та видавничої справи
ЛННБУ ім. В. Стефаника*

Марта Ільницька

*провідний редактор відділу наукового редагування та видавничої справи
ЛННБУ ім. В. Стефаника*

Публікуються сім листів (1897–1906) маловідомого громадського діяча і галицького педагога Івана Копача до Івана Франка.

Ключові слова: *Іван Франко, Іван Копач, листи, видання.*

© Ільницька Л., 2009

© Ільницька М., 2009

Серед осіб, чії листи до Івана Франка опубліковані, — відомі діячі української науки і культури — Михайло Грушевський [16], Михайло Драгоманов [18], Леся Українка [21] та ін. Листи Івана Копача до Івана Франка дотепер залишались у рукописному вигляді, а діяльність самого І. Копача майже невивчена.

Короткі довідки про Івана Копача подають: “Енциклопедія Українознавства” [2], “Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові” [26], Мар’яна Комариця у виданні “Українська журналістика в іменах” [5]. Микола Ільницький у монографії “Богдан-Ігор Антонич” серед рецензентів називає Івана Копача як такого, що не зрозумів віршів Б. І. Антонича [3]. Про І. Копача — професора Академічної гімназії — пише у спогадах професор цієї гімназії Степан Шах [25]. В архіві Львівського національного університету ім. Івана Франка зберігається особова справа Івана Копача [19]. У відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника містяться деякі матеріали І. Копача, зокрема, “Огляд поеми Т. Г. Шевченка “Сон” (з р. 1844)” [17].

Іван Копач (1870–1952*); псевдонім і криптоніми: *Народовець*, *І. К.*; *К-ч І.*) — громадський діяч, педагог, класичний філолог і філософ, професор класичної філософії і філології в Українській Академічній гімназії, інспектор українських гімназій, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка з 1935 р., автор праць з грецької та латинської філології, шкільних підручників, зокрема українських читанок, статей на педагогічні, філологічні та філософські теми.

Народився І. Копач 1870 року в селі Грозьова, тодішнього Старосамбірського повіту на Львівщині. Після закінчення гімназії в Бучачі та вищої гімназії імені Франца Йосифа у Дрогобичі навчався у Львівському університеті (1889–1894). З жовтня 1891 р. до вересня 1892 р. відбув однорічну військову службу і став офіцером запасу.

Склавши державний іспит на вчителя середніх шкіл, дістав дозвіл викладати українську, грецьку і латинську мови.

У Берліні І. Копач був слухачем у професора філософії Фрідріха Паульзена (Паульсен, Павльсен). У 1901 р. захистив докторську дисертацію і був кандидатом на посаду професора філософії у Львівському університеті, однак зайняти цей пост йому,

* Деякі джерела подають 1953 р.

як українцеві, не судилося. Замість нього цю посаду дістав поляк Казимир Твардовський.

З 1896 р. І. Копач працював професором в Українській Академічній гімназії у Львові, але через рік перейшов до гімназії у Тернополі, а в 1901 р. повернувся знову до Львова і працював у гімназії до 1908 р. У 1908–1929 рр. Іван Копач — крайовий інспектор українських гімназій. Професор Степан Шах у спогадах про Академічну гімназію згадує, що Іван Копач був “найспосібнішим інспектором у передвоєнній Шкільній Раді Краєвій і в повоєнній Львівській Шкільній Кураторії, який здобув собі своїм глибоким знанням подивугідний авторитет навіть серед поляків; був це також найталановитіший професор, якого Академічна гімназія перед І. світовою війною мала” [25, с. 39-40]. З приходом доктора І. Копача до Академічної гімназії “наступила зміна в підручниках для українських гімназій, а в першій мірі в укладі “українських читанок” (авторами були Др. І. Копач і Антін Крушельницький), в укладі латинських вправ (Др І. Копач і директор коломиїської гімназії Мостович), математики і фізики (Петро Огоновський), навіть підручники релігії (Катехизм й догматика о. Леоніда Лужницького — замість перестарілих підручників о. Олексія Торонського) поправилися. Др Копач занявся ближче учительськими зборами і надав укр[аїнським] гімназіям ідеалістичний і демократичний виховний напрям. І хоч був він високим державним урядовцем, та стояв він твердо обидвома ногами на українським національним ґрунті” [25, с. 40-41].

Іван Копач займався науковою діяльністю в Науковому товаристві імені Шевченка, в Українському педагогічному товаристві “Рідна школа”, був головою товариств “Боян” та “Українська Бесіда”.

Друкувався в “Записках Наукового товариства ім. Шевченка” [7], часописі “Літературно-Науковий Вістник” [20], виступав із публіцистичними статтями на сторінках часописів “Діло” [14], “Зоря” [13], “Львівські вісті” [9], “Мета” [12], “Руслан” [1], “Сокольські вісті” [11], “Учитель” [8] (у 1907–1908 рр. був редактором цього часопису) та ін. Під час Другої світової війни, як зазначає І. Копач в автобіографії, “був у Львові і заробляв собі на прожиток по змозі науково в Українським Видавництві, а від Х. 1942 також в Маслосоюзі як завідатель реєстратури та учитель німецької мови” [6]. З вересня 1945 р. І. Копача призначили на

посаду старшого викладача класичної філології Львівського державного університету імені І. Франка. Прожив 83 роки, помер 7 жовтня 1952 року, похований на Личаківському цвинтарі.

Точна дата знайомства Івана Копача з Іваном Франком невідома, однак про досить тривале спілкування свідчить оповідання “Борис Граб”, яке письменник опублікував ще в 1890 р. у часописі “Зоря” [22] з присвятою докторові Івану Копачеві. Цього ж року Іван Франко згадає І. Копача як члена слов’янського гуртка* в статті “Kółko słowiańskie”, опублікованій у газеті “Kurjer Lwowski” [24].

У листі до М. Драгоманова від 6 жовтня 1893 р. [23, т. 49, с. 419] І. Франко пише про майбутній журнал “Житє і Слово” (1894–1897), серед працівників якого разом з Федором Вовком, Агатангелом Кримським, Володимиром Самійленком, Павлом Грабовським, Володимиром Охримовичем, Олександром Колесою, Василем Щуратом називає також Івана Копача. Очевидно, співпраця в цьому журналі якраз і посприяла їхньому ближчому знайомству.

Об’єктом дослідження є сім відомих на сьогодні листів Івана Копача до Івана Франка, які охоплюють 1897–1906 рр. і зберігаються у Відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Шевченка в Києві у фонді І. Франка [4], а копії листів — у Літературно-меморіальному музеї Івана Франка у Львові.

Перший лист (1897) до І. Франка І. Копач написав після повернення з подорожі по Кавказу до рідного села Грозьова, решту шість (1901–1903) — з Берліна, де вивчав класичну філологію, а Іван Франко був у цей час (1898–1906) редактором “Літературно-Наукового Вістника”.

У листі від 29 травня 1901 р., який автор передав І. Франкові через Костя Паньківського разом зі своїм перекладом праці німецького професора Фрідріха Паульзена “Будучність гімназій”, висловлено прохання відредагувати текст, нічого не викидаючи і не перекручуючи, і надрукувати у “Літературно-Науковому Вістнику” або видати в Українській видавничій спілці. “Будучність

* “Слов’янський гурток” — студентське наукове товариство. Іван Франко був його надзвичайним членом. 4 липня 1888 р. він виголосив на засіданні гуртка у львівському університеті доповідь “Про літературу російську в XIX віці”.

гімназій” Фрідріха Паульзена у перекладі І. Копача була спочатку опублікована в “Літературно-Науковому Вістнику” 1901 р., а потім — окремою книжкою у друкарні Наукового товариства імені Шевченка цього ж року.

У листі від 20 березня 1903 р. Іван Копач просить Івана Франка надрукувати у розділі “Дискусії” “Літературно-Наукового Вістника” статтю “До питання про ество і ціну штуки”, також нічого “в язиці не змінювати”, наприклад, *батюшка на pin, соперник на супірник*, бо “всякий уніформ у духовім житю то смерть — а ще як за тісний”, а “історія й так відділить полову від зерна”.

У листах Іван Копач звертався до Івана Франка здебільшого у справі редагування та публікації своїх статей у “Літературно-Науковому Вістнику”. Оскільки І. Франко редагував і друкував у часописі статті І. Копача, можемо зробити висновок, що проблеми, яких торкався автор, були цікавими та актуальними і відповідали тематиці “Літературно-Наукового Вістника”.

Дуже цікавою, на наш погляд, є реакція І. Франка на статтю І. Копача “З гостини у других” [10], в якій останній описує свої враження від ювілейного концерту москвофільського студентського об’єднання “Друг” у Львові та відзначає вплив цього об’єднання на галицьку молодь. Публікація І. Копача стала приводом І. Франкові для написання статті “Ідеї” та “ідеали” галицької москвофільської молодіжні: “Йому заімпонували щирий тон і щирі слова молодих москвофілів, і він зі свого боку щиро радується, що у нас замість старих обскурних москвофілів зачинають появлятися москвофіли-ліберали і москвофіли-поступовці. Нам, що не чули того щирого тону, а бачили лише холодні ніби ліберальні і ніби поступові слова молодих москвофілів у передачі д-ра Копача, ті слова, сказати по правді, зовсім не заімпонували і під шумними фразами ми відчули цілковиту пустоту серця та брак усяких переконань” [23, т. 45, с. 421].

Листів І. Франка до І. Копача не знайдено, але про двостороннє листування свідчить картка І. Франка до І. Копача, за яку Копач дякує у листі від 25 грудня 1902 р. (Берлін).

Про І. Копача як людину побожну і моральну і про його шанобливе ставлення до Івана Франка свідчить такий факт. Адміністрація капітули св. Юра відмовилася давати священика на похорон Івана Франка. “Стривожився цим, — пише А. Крушельницький

у статті “Про похорон Івана Франка”, — тодішній шкільний інспектор д-р Іван Копач, що шкільна молодь не зможе брати організовано участі в похороні атеїста Івана Франка! Довго добивався того, щоб св. Юр прислав попа на похорон Франка. Тодішній адміністратор капітули був твердіший за митрополита (тоді неprisутнього!) і не хотів дати своєї згоди на католицький похорон атеїста, який не тільки своїми творами (найсильніше в “Легендах” і в “Страшному суді”) порвав з католицькою церквою, але ще й проганяв попів, які намагалися його повернути на смертному ложі на католицтво! Врешті, мотивуючи своє прохання педагогічними мотивами, д-р Копач таки добився того, що адміністратор парохії післав на похорон Івана Франка одного помічного священика!” [15]. Іван Копач розповідав Антонові Крушельницькому, як “йому пощастило врятувати Івана Франка для майбутніх українських поколінь як про найбільше досягнення свого життя”.

Листи І. Копача до І. Франка вперше публікувалися у “Науковому Віснику Музею Івана Франка у Львові” (2008, вип. 8). Публікація листів здійснюється за копіями, що зберігаються у музеї Івана Франка у Львові із повним збереженням особливостей тексту та авторських підкреслень, із розширеною передмовою і ґрунтовними коментарями. Автори статті виносять подяку директорові Літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові п. Романові Гораку за надання копій цього епістолярію. У кінці кожного листа вказане місце зберігання оригіналу — Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка (ІЛ).

ЛИСТИ

№ 1

Львів 24/VIII 1897 [року]

Високоповажний Добродію!

Що йно вчора вернув я до Львова з далекої подорожи на Кавказ. З поворотом в Києві бачив ся я з деякими українцями, між иньшими д[обродій] Ковалевский*. Сей поручив мені доконче бачити ся або бодай порозуміти ся з Вами в такій справі:

* *Ковалевський Микола* (1841–1897) — учитель кадетського корпусу; діяч київської й одеської “Громад”; у 1879 р. під час масових арештів

Він конче хоче з Вами бачити ся особисто або бодай порозуміти ся через довірочну особу. Так отже просить Вас, щоб Ви поїхали до Києва між 1. а 15. сентября старого стилю*, бо й він тоді там буде. Головно ходить ему о Ваші видатки на пересилку Жите й Слова** й о дефіцити видавництва. Наколи б Ви сами ніяк в тім часі поїхати не могли, то просить Вас вислати д[обродія] Вітика***. По 15 сентябр[я] він з Києва вже виїде і буде старати ся сюди до Галичини кого небудь вислати. Волишь**** однак, щоб хто звідси поїхав, бо се его дешевше буде коштувати (Очевидно він платить кошти подорожи і побуту в Києві). На жаль, я адресу его Київску, котру він мені подав був, десь запропастив і про те в тім згляді⁵* прошу ще з ним порозуміти ся.

Заразом привіз я кілька адрес, на котрі він просить вислати Жите й Слово від № 1 сего року почавши в відступах двонедільних. Адреси ті передав я д[обродію] Вітикові, бо я дістав посаду учителя Гімназії в Тернополи й з Вами у Львові особисто не побачу ся так скоро.

в Одесі його було схоплено і заслано до Сибіру, де він перебував до кінця 1891 р. Про своє заслання написав спогади, які були надруковані в “Літературно-Науковому Віснику” (1901, кн. 11-12). Допомогає Михайлові Драгоманову видавати часопис “Громада” (Женева), фінансово допомагає таким українським періодичним виданням, як: “Народ”, “Хлібороб”, “Громадський голос”, “Жите і Слово”. Збирав кошти на видання українських книжок у Галичині. Автор популярної “Історії України”, виданої у Львові (1875) під псевдонімом *І. Маркевич*.

* 18 серпня — 2 вересня за новим стилем.

** “*Житє і Слово*” — журнал, який видавав Іван Франко у Львові в 1894–1897 рр.

*** *Вітик Семен* (1876–1937) — галицький громадсько-політичний і профспілковий діяч. 1892 р. познайомився з І. Франком. 1907–1911 рр. — депутат австрійського парламенту, в якому наполегливо захищав українські національні інтереси. З 1919 р. — на еміграції у Відні, видавав та редагував часописи: газети лівих соціалістів “Боротьба”, “Вперед” і суспільно-політичний радянфільський місячник “Нова Громада” (1923–1925). У березні 1933 р. заарештований і звинувачений у шпигунстві. Засуджений до розстрілу. Реабілітований 1958 р. посмертно.

**** Воліти — хотіти.

5* В тім згляді — з огляду на це.

Заразом просив мене д[обродій] Кучинський* спитати Вас або д[обродія] Павлика**, чому університет Київський не отримав ще досі ані 3. ані 4. числа Житє й Слово за сей рік. Сли*** ходить о недоплату грошей, то просить на разі вибачити й NN вислати. До університету йшло по два примірники, бачу, під звичайною опаскою****.

З сим і прощаюсь з Вами, бо ще їду до Грозьови^{5*} в гори.

І. Копач.

Лл. — Ф. 3, № 1626. — Арк. 133-136. — Рукопис, оригінал.

№ 2

[Берлін, 29 травня 1901 року]

В[исоко]п[оважному] д[окто]ру Франкови.

Високоповажний Пане Доктор!

Посилаю Вам на руки п[ана] Костя Паньківського^{6*} переклад з проф[есора] Паульзена^{7*}. Думаю собі, що міг би найти місце в

* *Кучинський* — особа не встановлена. Можливо йдеться про М. Кучинського, який працював в адміністрації НТШ.

** *Павлик Михайло* (1853–1915) — сучасник І. Франка, український письменник та публіцист. Разом з І. Франком видавав журнали “Громадський друг”, “Дзвін”, “Молот”. Один з організаторів радикальної партії в Галичині та її органу — журналу “Народ” (1890–1895). Автор низки художніх творів.

*** Сли — якщо.

**** Під звичайною опаскою — звичайною бандероллю.

^{5*} *Грозьова* — село Старосамбірського р-ну Львівської обл. Місце народження Івана Копача.

^{6*} *Паньківський Кость* (1855–1915) — галицький політичний діяч, видавець, редактор відділу новин газети “Діло”, член Товариства “Прогресу”, Наукового товариства імені Шевченка, “Руської Бесіди”, “Руського Товариства Педагогічного”, керівник різних освітніх і економічних установ у Львові.

^{7*} *Паульзен Фрідріх* (1846–1908) — німецький філософ, педагог, професор моральної філософії у Берлінському університеті, у якого І. Копач студіював класичну філософію. Його праця “Будучність гімназій” у перекладі з німецької І. Копача була надрукована у “Літературно-Науковому Вістнику” (1901, Т. 15, Ч. 2), а потім окремою книжкою у друкарні Наукового товариства імені Шевченка цього ж року.

Н[ауково] Л[ітературному] Вістнику*, або в видавництві Спілки**. В однім і другім разі просив бим о зредагованя, ходить о деяке вигладження вислову, імен там, де я почав попри руске слово й німецке. Очевидно, просив бим Вам нічого не викидати ані не перекручувати: Паульзен мені задорогий на те.

Річ пізнаєте сами, як прочитаєте. Думаю, що Вас, як батька трьох синів, до т[ого] мало-що не професора університету, а втім найміцнішого нині провідника духового Галицької Руси, справа теж заінтересує. Прошу манускрипт з ласки своєї перечитати і п[анові] Паньківському свій суд сказати. В загалі він Вам і решту всьо пояснить, як що треба буде. Він Вам мав також вже передати і переклад*** брошури “Політика [і] партійна етика”****. Дуже вам буду вдячний, як мені не відмовите тої послуги.

Зрештою остаю з глибоким поважанєм до Вас, як і все я єго мав для Вашої праці й особи.

Берлін, 29. мая 1901

І. Копач

Auguststrasse 87, hot. III.

Лл. — Ф. 3, № 1611. — Арк. 337-338. — Рукопис, оригінал.

* “Літературно-Науковий Вістник” — часопис, виходив у 1898–1906 рр. у Львові; 1907–1914 і 1917–1919 рр. — у Києві; 1922–1932 рр. — знову у Львові. Заснований за ініціативою М. Грушевського як видання НТШ на базі журналів “Зоря” (видання НТШ) та “Житє і Слово” (видання І. Франка). До складу редколегії, крім М. Грушевського (головний редактор), входили: І. Франко, О. Борковський і О. Маковей. Фактично, у першому, львівському, періоді редактором був І. Франко, завдяки невтомній праці якого “Літературно-Науковий Вістник” став найвизначнішим українським журналом.

** “Українська видавнича спілка” заснована у 1898 р. І. Франком, М. Грушевським, В. Гнатюком. У 1899–1914 рр. опублікувала понад 300 книг художньої і наукової літератури, з 1905 р. видавала також “Літературно-Науковий Вістник”. Деякий час В. Гнатюк був одним з головних редакторів видавництва, а також автором і перекладачем багатьох його видань, ініціатором відновлення його діяльності в 1917–1918 рр.

*** Переклад — переклад.

**** “Політика [і] партійна етика” — на сторінках “Літературно-Наукового Вістника” не була опублікована, а у 1901 р. часопис “Діло” надрукував виклад професора Фрідріха Паульзена “Партійна політика і мораль” у перекладі І. Копача.

№ 3

[Берлін, 25 грудня 1902 року]

Високоповажний Пане Докторе!

Картка Ваша добре а добре мене утішила. Ви не можете знати, з яким зворушенням відчитав я на ній надпись “Дорогий Товаришу”, тим більше, що моє серце чує, що так не всьо формальна титулятура, а таки бодай хоч трохи й широкого чувства. Розуміє ся, товариш я Вам ніякий, та хто зна, чи коли й заслужу собі се; та всеж мені мило видіти, що Ви мене хоч трохи щиро поважаєте. Подумайте: я ще гуси пас у Грозьові, як Ви вже дещо сьвітови давали, а Ваш “Захар Беркут”* (у Зорі** мабуть 1882) заскочив*** мене ще в другій чи третій клясі Гімназияльній в Бучачи. (Се був і перший твір Ваш, який я читав). А потім я ріжно про Вас чув і гадав — аж до особистого пізнання. А нині виджу, що серед пробреханой від ніг до голови Галичини — навіть, на жаль, і в найяснійших єї світилах — Ви один з тих немногих, що їм з писка ще “не чути”. — І Ви не знаєте, як я якраз се у Вас високо ціню, і що якраз тому головно й Вам дружний зворот до мене є мені так милий. Я знаю також, може лучше як хто другий, що то значить з Нагуевич драпати є на вершок европейскої осьвіти в холоді і голоді, без проводу і показу, або надто, як у Вас, до того часто проти всіх і мимо всіх. І до того в Галичині — подумайте: в Галичині! — не перейти в чортову службу...

Отже дякую Вам дуже-дуже, Дорогий Докторе, за Вашу заохоту. Може і я справді дійду до своєї ціли, попідростають і мої ученики тернопільські; а потім може і львівські (хоч у Львові, щиро кажу, покажу далеко гірший материял) і будемо Вам помагати тягнути тяжку галицько-руську телігу****, котру Ви вже

* “Захар Беркут” — повість І. Франка, написана для конкурсу на найкращий історичний твір, який оголосила редакція львівського журналу “Зоря”. У цьому ж журналі повість було опубліковано вперше (1883 р., № 7-15).

** “Зоря” — “письмо літературно-наукове для галицьких родин”, двотижневик, з 1891 р. — ілюстрований, виходив у Львові (1880–1897). У 1895–1897 рр. “Зорю” видавало Наукове товариство імені Шевченка. У 1886 р. часопис редагував І. Франко.

*** Заскочити — застати зненацька, здивувати.

**** Теліга — віз.

стільки літ майже сами одинокі силоміць пхаєте по величезних калабанях і бердівках*. Поки що я ще не зовсім певний своєї мети, розуміє ся, внутрішню, бо зверхні обставини мене мало що обходять душевно. Розуміє ся, я се виджу тут у Берліні виразно: колиб я був прийшов по maturi тут, а не до нужденного Львова, то бувбим нині вже певно професором університету в котрім небудь німецьким або славянським місті. А так — розумієте сами: скільки то мозгу, часу й здоровля, а ще важнійше віри й охоти пропало за тих 12 літ. Та то в останніх тижнях я знов поволи починаю чути ся певним на тім величезнім морі, яке зове ся “Класичною філологією”. На разі студією основно Плятона — се був перший великий учитель європейского світа, як знаєте но і вже й за так короткий час виджу, що ту ще не впало послідне слово вирозуміння і критики. Ну й з щораз то більшим завзетєм працюю, хоч розумію я, аж кінець діло хвалить.

Листки подібні, як перші, буду й дальше присилати. Статю педагогічну помістїть, коли Вам угодно (лиш прошу польський витяг із статі проф[есора] Кручкєвича** в “Biblioteka Warszawska”*** або перевести або подати в руск[ому]**** змісті). Статю другу “Що то таке культура?”^{5*} (на підставі гарної книги Schurtza: “Urgeschichte der Kultur”) прошу передати, як Вам не придасть ся, К. Паньківському, а він єї дасть до фейлетона або до Діла^{6*} або до Руслана^{7*}. Єк бисте

* Бердівка — можливо, рїв.

** *Кручкєвич Броніслав* (1849–1918) — професор класичної філології Львівського університету. Класичну філологію вивчав у 1868–1872 рр. у Краківському університеті. У 1893 р. став віце-директором, а в 1902 р. — директором Філологічного товариства у Львові. З 1902 р. — член-кореспондент Академії навчання у Кракові.

*** “*Biblioteka Warszawska*” — науково-літературний журнал, який виходив у Варшаві у 1841–1914 рр.

**** Руский — тут український.

5* “Що то таке культура?” — стаття відомого німецького етнографа Генріха Шуртца (1863–1903). У перекладі І. Копача на сторінках “Літературно-Наукового Вістника” опублікована не була.

6* “*Діло*” — найвпливовіша українська газета, що виходила з 1880 р. до вересня 1939 р.

7* “*Руслан*” (1897–1914) — християнсько-суспільний щоденник, виходив у Львові за редакцією Олександра Барвінського.

єї друкували, то прошу з неї так само як з педагогічної кілька або кільканайцет* зовсім звичайних віддруків — от так на паметку** кому то що. — Праці прошу вчислити яко пренумерату*** на Вістник і прислати мені єго на адресу: Berlin N Angustrasse Shope 87, Hot III. А тепер вже прийміть щире поздоровлення і будьте міцні і здорові.

Веселих съвят!   І. Копач

Берлін 25/12 1902

Р. S. Ще одно маленьке питаня. Один чоловік глядає**** літературного твору (повість, драмат etc.), в котрім виступав-би шпійон. Я не пригадую такого. Як знаєте, то прошу відворотно^{5*} подати автора і можливі титул. Твір може бути з якої небудь європейської літератури. Прошу дуже о ту дрібницю.

І. Копач.

Лл. — Ф. 3, № 1611. — Арк. 553-558. — Рукопис, оригінал.

№ 4

[20 березня 1903 року]

Дорогий Наш Докторе!

Посилаю Вам маленький причинок до “Дискусий”^{6*}. Та прошу ані нічого не пропускати (іменно п[ані] Кобилянській^{7*} належить

---

* Кільканайцет — кількісний числівник, від 11 до 19.

** Паметка — згадка.

*** Пренумерат — передплата.

**** Глядає — шукає.

5* Відворотно — у відповідь.

6* “Дискусії” — розділ у “Літературно-Науковому Вістнику”.

7* *Кобилянська Ольга* (1863–1942) — відома українська письменниця, авторка: “Людина”, “Царівна”, “Земля”, “Апостол черні” та ін. Однією з перших в українській літературі змалювала образ жінки-інтелігентки. Вихована під впливом німецької культури, О. Кобилянська літературну творчість почала німецькою мовою, але знайомство з С. Окуневським, Н. Кобринською й О. Маковеєм розбудило в ній національну свідомість і привело до українського письменства.

ся сатисфакция за киненя єї до одного коша з п[ан]єю Гриневичевою!*) ані в язиці** не змінювати (тобто: в морфології, вислові і складні***; про правопись мені байдуже в статях популярних). В листках Наукових змінилисте “батюшка” на “Піп”, “соперник” на “супірник” і т[ому] п[одібне] мабуть ради уніформи. Та хтож ліпше може розуміти як не Ви, що всякий уніформ у духовім житю то смерть — а ще як за тісний. Лишилисте без зміни в статі Сергія Павленка**** про Вірхова^{5*} такі річи, єк “пересторожливі скрижалі”, “старий мотлох”, “держава=моральна сукупність людей”, “доводячи про конечну потребу” “перед грубим надсильством”, “ідеали йдуть поруч із самозрічливими клопатами”, в берлінскім муніціпалітеті” і т[ому] п[одібне] — то моглисте безпечно лишити й “соперника” й “батюшку”. Не бійте ся, історія й так відділить полову від зерна. Але поки що я й собі

* *Гриневичева Катря* (1875–1947) — українська письменниця, авторка збірок оповідань та легенд, повісті “Непоборні”, історичних романів “Шоломи на сонці” та “Шестикрилець”, діячка українського жіночого руху, редактор дитячого журналу “Дзвінок” (1909–1912). З І. Франком познайомилася у редакції “Літературно-Наукового Вістника”, де друкувала свої поезії. Перед початком Першої світової війни К. Гриневичева виїхала на Східну Україну. Після повернення працювала вчителькою у Чернівцях, тут познайомилася з О. Кобилянською. У 1917 р. працювала вчителькою у таборі військовополонених у Гмінді (Австрія). 1922 р. обрана головою центрального об’єднання українського жіноцтва Галичини й Волині — “Союзу українок”. З приходом до Галичини більшовиків жила у таборах для переселенців “Орлик” у Бертексгадені й Карлсфельді (Австрія), де й померла.

** Язык — мова.

*** Складня — будова речення, порядок слів у реченні.

**** *Павленко Сергій* — (1864–1938, псевдонім *Сергія Шелухіна*) — правник, громадсько-політичний і педагогічний діяч, письменник, член Центральної Ради, генеральний суддя УНР, професор карного права України, педагог Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова у Празі. Автор праць з історії українського права та розвідок на історичні теми. Помер у Празі.

^{5*} *Вірхов Рудольф* (1821–1902) — німецький учений, патолог. Прихильник антиматеріалістичних ідей.

мушу резервувати бодай стільки мовного авторитету чи знання, — коли вже щось бабраю — як Сергій Павленко або мій брат хлоп з Грозьови, від кожного може який етнограф вже записує або буде записувати етнографічні матеріали.

Та се оттак мимоходом. І гадаю, що мене порозумієте, о що йде. — До слідуєчої книжки думаю також надіслати де що з найновішої наукової літератури. За видрукування статі “На старім шляху”^{*} дякую. А що ж чувати зі статю: “Що то таке культура?” — Як не надав я Вам, то будьте ласкаві передати її п[анові] Паньківському. Я її дав перед виїздом п[анові] Гнатюкови^{**}.

Дістав єм також Хроніку^{***} і запрошення на збори. Та не приїду. Заступить мене або п[ан] Паньківский або проф[есор] Боберский^{****}. — В Статуті на мій погляд — повинністе вже раз

---

* “На старім шляху” [про становище реалізму і гуманізму в плані виховання молодіжі] — стаття І. Копача була надрукована у “Літературно-Науковому Вістнику” (1903, т. 21, ч. 1, с. 164-178).

** *Гнатюк Володимир* (1871–1926) — етнограф, громадський діяч, дійсний член НТШ з 1899 р., академік ВУАН (1924). З 1901 р. — секретар Наукового товариства імені Шевченка у Львові, а з 1916 — голова етнографічної комісії НТШ. Співредактор “Літературно-Наукового Вістника” (1898–1906), на початку 1920-х рр. — директор “Української видавничої спілки”. Під його редакцією вийшло близько 60 т. етнографічних видань. Близький друг І. Франка.

*** “Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка” — бюлетень, що публікував звіти й матеріали про діяльність НТШ, інформував про зв’язки НТШ з іншими науковими та культурними установами, звітував про участь членів НТШ в міжнародних наукових конференціях, про заходи НТШ у справі створення Українського університету у Львові, подавав біографії і списки членів та дійсних членів НТШ.

**** *Боберський Іван* (1873–1947) — педагог, студіював у Львові, Відні, Граці (Австрія). Подорожував Європою з метою вивчення нових методів фізичного виховання; у 1900–1914 рр. — професор німецької філології та вчитель фізичного виховання у Львівській руській цісарсько-королівській академічній гімназії. Завдяки своєму країнину І. Копачеві швидко адаптувався в колективі авторитетних гімназійних професорів цього елітного навчального закладу. У 1908–1914 рр. — голова товариства “Сокіл-Батько”.

усунути поділ на три секції. Прецінь Ви знаєте певно краще як хто другий, що фільольогії від історії і фільозофії, а історії і фільозофії від фільольогії відділити не мож. Отже по що ділити те в науці, що в дійсности йде в купі. Такий поділ лиш затісняє погляд, а нині якраз стремлять люди всюди до щораз ширших кругів. Одна однісінька Краківська академія має такий поділ (і то мабуть більше з огляду на солодке “благочиніє” як на потреби науки) — для чого ж ми маємо наслідувати й те, що найгірше, а не й те, що найліпше — іменно при нагоді зміни статута (Старий статут, звісно, нормовано. Після найблизшого взірце як Могила* свою Київську Академію на взір Краківської. А ну подумайте над тим! Що я впрочім Вісником тішу ся. З Вороного** на диво вироблює ся не а би який поет, коби лиш не такі фрази, як:

“Моя девіза: йти за віком
і бути цілим чоловіком!”***

Бо то якраз і чорт його зна’ що то таке “вік” або “чоловік”, а то ще й “цілий чоловік”. Статя студ[ента] хемії Гірняка Про деградацію енергії гарна, але 1) є в ній досить — мабуть друкарських — похибок прим[іром] стр. 73 місто****/” має бути 10”, стр. 79 м[істо] 2, 029 м[ає] б[ути] 1, 029. і т[ому] п[одібне] 2) занадто скондензована і через те певно мало кому з читачів

* *Могила Петро* (1596–1647) — визначний церковний і культурний діяч XVII ст., митрополит київський (1633–1647). Виховувався в Україні під керівництвом учителів Львівської братської школи. 1631 р. заснував у Печерській Лаврі школу, яку 1632 р. об’єднав з братською школою на Подолі і цим започаткував Могилянську Колегію. В часи П. Могили досягла розквіту українська видавнича справа (зокрема Лаврська друкарня).

** *Вороний Микола* (1871–1938) — український поет, актор і театрознавець, режисер театру “Руська бесіда”, грав у трупах М. Кропивницького, П. Саксаганського, працював у пресі як театральний критик. У Львові познайомився з І. Франком. У березні 1934 р. заарештований і висланий з України. 1937 р. повернувся із заслання. 1938 р. заарештований вдруге і страчений.

*** З відповіді М. Вороного “Іванові Франкові” на вірш І. Франка “Миколі Вороному (посланіє)”. Обидва твори опубліковані в альманасі “З-над хмар і з долин” (Одеса, 1903).

**** Місто — замість.

Вістника зрозуміла. Я намовив проф[есора] В. Левицького* до популярнішої на ту тему. Та все таки і ся мене дуже втішила.

Та кінчу вже. Проф[есора] Грушевського** поздоровіть від мене, як можете. А для себе прийміть від мене щирий і глибокий, зовсім по праву належний Вам поклін.

Auguststrasse 87, III

20/III 1903

I. Копач

В додатку пересилаю статтю проф[есора] Zlintze Russen Nationalitat***. Може Вам хто що з неї для Вістника зробить. Я не маю часу.

P. S. Письмо Ви Виділи передайте проф[есорові] Грушевському.

Лл. — Ф. 3, № 1631. — Арк. 209-212. — Рукопис, оригінал.

---

* *Левицький Володимир* (1872–1956) — математик, фізик, громадський діяч. З 1889 р. — дійсний член Наукового товариства імені Шевченка. За редакцією В. Левицького було видано 32 томи “Збірника математично-природописно-лікарської секції НТШ”. З вересня 1894 р. розпочав педагогічну діяльність у Львівській академічній гімназії. Восени 1901 р. захистив докторську дисертацію. Написав підручники з математики і фізики для вищих класів середніх шкіл українською мовою, впровадив до них українську термінологію. У 1941–1956 рр. — професор Львівського університету ім. І. Франка.

** *Грушевський Михайло* (1866–1934) — видатний історик, перший президент Української Народної Республіки, визначний організатор української науки, політичний діяч і публіцист. У 1894 р. був призначений на посаду професора всесвітньої історії зокрема Східної Європи у Львівському університеті, тоді ж став керівником Історично — філософичної секції НТШ, а з 1897 р. — головою Наукового товариства імені Шевченка. Йому належить особлива роль у залученні до наукової роботи І. Франка. Їхня співпраця тривала до смерті І. Франка. Редактор переважної більшості томів “Записок Наукового товариства ім. Шевченка”, автор “Історії України-Руси” в десяти томах та “Історії української літератури” в п’яти томах.

*** “Руська національність” *Злінтце* (нім).

№ 5

Берлін 22/6 1903 [рік]

Високоповажн[ий] Пане Доктор[е]!

Починаю малий причинок до Дискусії. Прошу помістити — очевидно, як уже казав, без змін — в найближчій книжці Вістника може мої гадки викличуть дальшу — на мій погляд — дуже пожадану дискусію на корисну тему. Се для пропедевтики публіки і молодших авторів певно дуже було б корисно. —

Сподівав ся Вас у Берліні — гадав послужити чічероном* і поговорити щиро неодно, навіть Брікнеру** згадував про Ваш приїзд — так і не приїхали. А може ще “Co się odłoży, to nie usiecze!”***. Так до милого побачення: Berlin N. Auguststrasse 87 III — До слідуєчої книжки Вісника може щось більше пришлю. Казав п[ан] Гнатюк, що десь сими часами має йти моя стаття про єство культури. Розуміє ся, з вдячністю побачу єї у Вістнику лиш прощу, по можности без змін.

Ваш І. Копач.

Лл. — Ф. 3, № 1631. — Арк. 213-214. — Рукопис, оригінал.

№ 6

[23 червня 1903 року]

В[исоко]пов[ажний] Пане Доктор!

Прошу з ласки своєї в Дискусії (“Право критики і символізм”****) змазати^{5*} зовсім послідне реченя. Воно і не потрібне

---

* Послужити чічероном — бути гідом.

** *Брікнер (Брюкнер) Олександр* (1856–1939) — польський філолог-славіст та історик культури, член Наукового товариства імені Шевченка (1914), професор Берлінського університету (1881–1924), член-кореспондент Санкт-Петербурзької академії наук. Протягом усього життя підтримував тісні контакти з Іваном Франком. Останній високо цінував доробок О. Брікнера. Листи Івана Франка до Брікнера у 50-томнику І. Франка — неопубліковані.

*** Що відкладеться, те не витече (пол).

**** “*Право критики і символізм*” — стаття Івана Копача, надрукована у “Літературно-Науковому Вістнику” (1903, Т. 23, ч. II, с. 51-52).

5* Змазати — викреслити, викинути.

і зле стилізоване. А надто при кінці першого речення місто “гадаючи, що бодай деякі з них може заслугували-б і на ширше обговорення” написати: “гадаючи, що вони дуже заслугували-б і на ширше обговорення”

З глибок[им] поваж[анем]

І. Копач.
23/6 1903

ЛЛ. — Ф. 3, № 1631. — Арк. 215-216. — Рукопис, оригінал.

№ 7

[1903 рік]

В[исоко]пов[ажний] Пане Доктор!

Сим разом про видання Бібліографічного Інститута* . Може кому й придасть ся. При 2) подана увага що до ширшого огляду Шуртцової Книги. Я дав її свого часу д[обродію] Гнатюкови п[унктуально] з[вана]. “Що то таке культура?” — Якби сте тої статі не мали містити, то очевидно увагу змажіть, а статтю передайте д[обродію] Паньківському.

Обовязую ся що місяця щось присилати (а бодай що другий місяць), та за те прошу даром Вістника на адресу. Auguststrasse 87. III hot
Як не хочете так, то обрахуйте вартість моїх річей. Як не стане, то доплачу.

З глибоким поважанням

І. Копач

ЛЛ. — Ф. 3, № 1631. — Арк. 217-218. — Рукопис, оригінал.

---

* *Бібліографічний Інститут* — видавництво і наукове товариство, яке 1826 р. заснував Ю. Мейер (1796–1856) в німецькому м. Гота. У 1840–1855 рр. опублікувало “Das Grosse Conversations-Lexikon” (“Великий енциклопедичний словник” у 46-ти основних і шести додаткових томах). У 1874 р. його син, Герман-Юліус, переніс видавництво до Лейпцига, де продовжив видання словника. Після перемоги над фашизмом у 1945 р. Бібліографічний інститут було ліквідовано, а в 1946 р. його роботу відновили в Лейпцигу як народне підприємство на засадах прогресивних традицій XIX ст. У 60–70 рр. XX ст. Бібліографічний інститут продовжував видавати словники Мейера.

1. Відчит д-ра Копача // Руслан. — 1905. — Чис. 72. — С. 3 ; *Копач І.* Утраквізм в школах середних / подав д-р *Іван Копач* // Там само. — 1904. — Чис. 35. — С. 1.
2. Енциклопедія українознавства: словникова частина / за ред. *В. Кубійовича*. — Перевид. в Україні. — Львів, 1994. — Т. 3. — С. 1129.
3. *Льницький М.* Богдан-Ігор Антонич : нарис життя і творчості / *Микола Льницький*. — Київ : Рад. письменник, 1991. — С. 110-111.
4. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Відділ рукописів. — Ф. 3., од. зб. 5052.
5. *Комариця М.* Копач Іван // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклоп. сл. / *М. Комариця*. — Львів, 1999. — Вип. 6. — С. 142-143.
6. *Копач І.* Автобіографія // Львівський національний університет ім. І. Франка. Архів. — Особова справа І. Копача (№ 240).
7. [*Копач І.*] Archiv für slavische Philologie / *К. І.* // Записки НТШ. — Львів. — 1897. — Т. 20. — С. 34-35 ; 1898. — Т. 26. — С. 31-32 ; 1900. — Т. 33. — С. 50-54 ; 1901. — Т. 39. — С. 76-78 ; 1902. — Т. 46. — С. 19-23 ; *Копач І.* Латинські інфінітиви на -ier / *Копач Іван* // Там само. — Львів, 1901. — Т. 39. — Кн. I. — С. 1-3 ; *Копач І.* [Рецензія] / *Копач І.* // Там само. — Львів, 1895. — Т. II. — С. 8-9. — Рец. на кн.: *Владиміровъ П. В.* Слово о полку Игоревѣ. — К., 1894. — Вып. 1. — 71 с. ; *Копач І.* [Рецензія] / *Копач І.* // Там само. — Львів, 1895. — Т. 6. Кн. II. — С. 40-42. — Рец. на кн.: *Щурат В.* Замѣтки до поеми Тараса Шевченка “Чернець”. — Львів, 1894. — 38 с.
8. *Копач І.* В справі правописній / *Др. Іван Копач* // Учитель. — 1904. — Чис 8.
9. *Копач І.* Вічно живий Шевченко / *Д-р Іван Копач* // Львівські вісті. — 1943. — Чис. 56. — [С. 3] ; *Копач І.* Наш Великдень / *Д-р Іван Копач* // Там само. — 1943. — Чис. 91. — [С. 3] ; *Копач І.* Наші Зелені Свята / *Др. Іван Копач* // Там само. — 1943. — Чис. 133. — [С. 2].
10. *Копач І.* З гостини у других / *Іван Копач* // Діло. — 1905. — № 16.
11. *Копач І.* З моїх Соکیلських споминів: (На 40-літній ювілей українського “Сокола”) / *Д-р Іван Копач* // Соکیلські вісти. — 1934. — Чис. 6. — С. 6-9.
12. *Копач І.* Мої спогади про Д. Бортнянського / *Др. Іван Копач* // Мета. — 1934. — Чис. 4, 16, 17.
13. *Копач І.* Огляд поеми Т. Г. Шевченка “Сон” (з р. 1844) / *Копачъ Іванъ* // Зоря. — 1895. — № 17. — С. 336-337 ; № 18. — С. 357-358 ; № 19. — С. 374-376 ; № 20. — С. 396-398 ; № 21. — С. 417-418 ; № 22. — С. 435-437.

14. *Копач І.* Про рускій театр въ Тернополи / *Иванъ Копачъ* // Дѣло. — 1900. — Чис. 254. — С. 3 ; *Копач І.* Товариство “Українська Бесіда” у Львові / *Др. Иван Копач* // Діло. — 1934. — Чис. 84. — С. 4.
15. *Крушельницький А.* Про похорон Івана Франка / *Антон Крушельницький* // Спогади про Івана Франка. — Київ : Дніпро, 1981. — С. 362-364.
16. Листування Михайла Грушевського / упоряд. *Г. Бурака*, ред. *Л. Винар*. — Київ ; Нью-Йорк ; Париж ; Львів ; Торонто. — 1997. — С. 77-102. — (Епістолярні джерела грушевськознавства ; т. 1).
17. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника. Відділ рукописів. — Ф. 57 (Калинович), спр. 458.
18. Матеріяли для культурної й громадської історії Західної України. Т. 1: листування І. Франка і М. Драгоманова. Зібрано з автографів Наукового товариства імені Шевченка і Українського національного музею у Львові. — Київ : ВУАН, 1928. — 508 с.
19. Особова справа І. Копача // Львівський національний університет ім. Івана Франка. Архів. — № 240.
20. *Паульзен Ф.* Будучність гімназій / *Др. Фрідріх Паульзен* ; подав *Иван Копач* ; [пер. з нім. *Івана Копача*] // Літературно-Науковий Вісник. — 1901. — Т. 15, 16.
21. *Українка Леся.* Зібрання творів : у 12 т. — Київ : Наук. думка, 1975–1979. Т. 11 : листи (1898–1902). — Київ, 1978 ; Т. 12 : листи (1903–1913). — Київ, 1979.
22. *Франко І.* Борис Граб / *Иван Франко* // Зоря. — 1890. — № 9. — С. 135-137.
23. *Франко І.* Зібрання творів: у 50 т. / *Иван Франко*. — Київ, 1986. — Т. 45. — С. 421 ; Т. 49. — С. 419.
24. [*Франко Иван*] Kółko słowiańskie / *Ив. Fr.* // Kurjer Lwowski. — 1890. — № 31, 41, 47.
25. *Шах С.* Львів — місто моєї молодости. Часть III: Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія / *Степан Шах*. — Мюнхен : Християнський голос, 1956. — 364 с.
26. Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові: на 100-річчя першого українського іспиту зрілости: 1878–1978. — Філядельфія ; Мюнхен, 1978. — С. 159-160.

**TO THE RELATIONS OF IVAN FRANKO WITH IVAN KOPACH
(based on letters of I. Kopach to I. Franko, 1897–1906)**

Liudmyla Il'nyts'ka, Marta Il'nyts'ka

Seven letters (1897–1906) of a little-known public figure and Galician teacher Ivan Kopach to Ivan Franko are being published.

Keywords: *Ivan Franko, Ivan Kopach, Letters, Editions.*

**К ОТНОШЕНИЯМ ИВАНА ФРАНКО С ИВАНОМ КОПАЧЕМ
(на материалах писем И. Копача к И. Франко, 1897–1906 гг.)**

Людмила Ильницкая, Марта Ильницкая

Публикуются семь писем (1897–1906) малоизвестного общественного деятеля и галицкого педагога Ивана Копача к Ивану Франко.

Ключевые слова: *Иван Франко, Иван Копач, письма, издания.*

УДК 930.85(477.83)(092)

УДК 7.072.2(477.83)(092)

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ ГОЛУБЦЯ
ПЕРІОДУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ВИЗВОЛЬНИХ
ЗМАГАНЬ 1918–1919 рр.**

Тарас Стефанишин

*молодший науковий співробітник відділу наукового редагування та
видавничої справи ЛННБУ ім. В. Стефаника*

На основі неопублікованих документальних матеріалів (архіві Відня й Львова) та мемуаристики подано або ж уточнено біографічні відомості М. Голубця, зокрема щодо його навчання, а також культурологічної, наукової й редакційно-видавничої діяльності раннього періоду, який припадає на роки Першої світової війни та визвольних змагань: навчання у Краківській академії мистецтв; культурно-освітня діяльність у таборі для військовополонених українців Фрайштадт (Австрія);

© Стефанишин Т., 2009